

- 18. Проблеми структурної перебудови** економіки України: [під ред. С.І. Дорогунцова, Б.М. Данилишина]. – К.: РВПС України НАНУ, 1999.
- 19. Сабадаш В.В.** Екологічні конфлікти у сучасній системі природокористування/ В.В. Сабадаш// Механізм регулювання економіки. – 2004, № 4. – С. 73-79.
- 20. Сабадаш В.В.** Соціально-економічні виміри екологічного конфлікту/ В.В. Сабадаш// Механізм регулювання економіки. – 2006, № 2. – С. 190-201.
- 21. Сабадаш В.В.** Тенденції сучасної ресурсної політики у забезпеченні еколого-економічної безпеки/ В.В. Сабадаш// Механізм регулювання економіки. – 2007, № 2. – С. 50-59.
- 22. Сабадаш В.В.** Социально-экономическое измерение экологических конфликтов в достижении устойчивого развития/ В.В. Сабадаш// Социально-экономический потенциал устойчивого развития/ Под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД "Университетская книга", 2007. – С. 963-982.
- 23. Сабадаш В.В.** Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості ресурсів/ В.В. Сабадаш, Ю.М. Дерев'яно, О.А. Лукаш// Економічна безпека сучасного підприємства: Матер. V міжнар. наук.-практ. конф., (Вінниця, 23-24 травня 2008 р/ Наук. ред. О.В. Мороз. – Вінниця: "УНІВЕРСАМ-Вінниця", 2008. – С. 192-200.
- 24. Сабадаш В.В.** Конфліктогенність водних ресурсів як загроза виникнення екологічних конфліктів/ В.В. Сабадаш// Механізм регулювання економіки. – 2008, № 2. – С. 24-31.
- 25. Синякевич І.М.** Стимулирование эколого-экономической эффективности лесопользования: Підручник/ І.М. Синякевич, Ю.Ю. Туныця. – Львов: Изд-во при Львов. гос. ун-те, 1985. – 175 с.
- 26. Синякевич І.М.** Економіка галузей лісового комплексу: Підручник/ І.М. Синякевич. – Львів: Світ, 1996. – 184 с.
- 27. Чарльза Тейлора судят** "за военные преступления". [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.bbcussian.com>. (Актуально на 03.04.2006 р.). – Назва з титул. екрану.
- 28. Шалабин Г.В.** Экономические вопросы охраны природы в регионе/ Г.В. Шалабин. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1983. – 169 с.
- 29. Эквадор подал иск** в Международный суд в Гааге. Ответчицей выступает Колумбия. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.prm.ru/global/2008-04-01/16655>. (Актуально на 01.04.2008 р.). – Назва з титул. екрану.
- 30. Эндрес Альфред.** Экономика окружающей среды/ Альфред Эндрес: пер. с нем. С.И. Дорогунцова и Б.М. Данилишина. – К.: Либідь, 1995. – 168 с.
- 31. Conca, Ken & Geoffrey D. Dabelko (Eds.).** (2002). Environmental peacemaking. Washington and Baltimore: Woodrow Wilson Center Press and Johns Hopkins University Press.
- 32. Deudney, Daniel.** (1990). "The case against linking environmental degradation and national security." Millennium 19, 461-76.
- 33. Homer-Dixon, Thomas.** (1999). Environment, scarcity, and violence. Princeton: Princeton University Press.
- 34. Matthew, Richard, Mark Halle, & Jason Switzer (Eds.).** (2002). Conserving the peace: Resources, livelihoods and security. Geneva: International Institute for Sustainable Development.
- 35. The K-2-Siachen Peace Park.** [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.k2peacerpark.org>. (Актуально на 14.04.2005 р.). – Назва з титул. екрану.
- 36. Understanding Environment, Conflict, and Cooperation:** United Nations Environment Programme and Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2004.

*УДК 712.2/4: 630*27 Доц. С.В. Роговський, канд. с.-г. наук – Білоцерківський національний аграрний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЛАНДШАФТНОГО ОБЛАШТУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто особливості ландшафтного облаштування сільських населених пунктів у різних регіонах України з урахуванням ментальних особливостей населення. Проаналізовано асортимент використовуваних рослин та відзначені характерні зміни в озелененні села, що відбулися останнім часом.

Assoc. prof. S.V. Rogovskiy – National agrarian university, Bila Tserkva

Landscape Design of Settlements in Ukraine

The article covers some peculiarities of landscape design for rural settlements in different regions of Ukraine. Mental differences of population are also discussed. Varieties of the used plants are analyzed on background of recent changes in planting of greenery.

Застосування принципів і досвіду ландшафтної архітектури Західних країн в Україні показав, що без урахування національних особливостей та менталітету нашого народу сліпе наслідування навіть кращих зразків ландшафтного облаштування території не дає бажаних результатів. Справа не лише у врахуванні ґрунтово-кліматичних умов окремих регіонів нашої держави, що особливо важливо для підбору й використання імпортованих рослин, часто більш важливими є ментальність замовника, для котрого власні уподобання, власне сприйняття ландшафту мають більшу вагу, ніж поради та рекомендації ландшафтного архітектора.

Усвідомлення саду-раю і свого місця в ньому для українця і західноєвропейця дещо інші. Це пов'язано з ментальністю українського народу. Переважання в українській ментальності емоційності над раціональністю визначає характер і особливості ландшафтного облаштування території, особливо в сільській місцевості. Для українця приємніше існувати в ландшафті, який дає змогу помріяти, пофантазувати, заглибитись у свої думки, який викликає багаті емоції і глибокі почуття [3]. Для західноєвропейця з його раціоналізмом ландшафт має бути, передусім, функціональним, а це не сприяє його емоційності. Якщо українцю властиві емоційність та інтровертний індивідуалізм, то для західноєвропейця характерні раціоналізм та екстравертний індивідуалізм [2]. Саме такими особливостями ментальності пояснюються відмінності в озелененні й ландшафтному облаштуванні території в сільській місцевості (табл. 1).

Табл. 1. Відмінності архетипів етнічних ландшафтів українців і західноєвропейців, що коріняться в їх ментальності (за Д.М. Гродзінським, 2005)

Український ландшафт	Західноєвропейський ландшафт
Власний двір влаштовується як мікрокосмос, як модель світу з усіма місцями, які забезпечують або символізують повноту буття	Склад місць та їх конфігурація у межах власних садиб – мінімалістські
Огорожі є символом порядку, їх у ландшафті багато	Огорожі є символом обмеженості індивіда, їх у ландшафті мало
Громадські місця розглядаються як "нічийні", вони часто неохайні й у ландшафті відіграють роль фону	Громадські місця розглядаються як "свої", вони охайні і становлять центральні місця етнічного ландшафту
Ландшафт має багато місць, влаштування яких не завершено, місць, в яких виконується робота; часто ландшафт нагадує будівельний майданчик	Ландшафт має завершений вигляд, у ньому мало місць, над якими виконується робота
Багатобарвний	Монохромний
Складність і романтичність конфігурації	Регулярність конфігурації, її функціональність і прагматизм

Наведені в табл. 1 характеристики ландшафту тією чи іншою мірою властиві ландшафтному облаштуванню українських сіл у різних регіонах країни. У західних областях України, особливо на Закарпатті, ландшафтне облаштування сіл має досить прагматичний характер з яскраво вираженою функціональністю й раціоналізмом, що зближує його з західноєвропейськими сільськими населеними пунктами. В асортименті рослин, що використовуються для озеленення як індивідуальних садиб, так і громадських місць, досить часто використовуються хвойні та вічнозелені рослини: декоративні форми туї західної, кипарисовиків Лавсона та горохоплідного, ялин колючої, канадської, звичайної, самшиту вічнозеленого, бруслини карликової. Листяні деревні рослини представлені як плодовими рослинами, так і високодекоративними інтродуцентами, серед яких особливе місце посідають магнолії та інші гарноквітучі дерева та кущі, а також декоративно-листяні рослини, що надає ландшафту барвистості. Громадські місця, особливо сакральні, доглянуті і впорядковані. Проте огороженість подвір'я, індивідуальність та романтизм забудови і внутрішнього озеленення, багатобарвність залишаються характерними ознаками сільського ландшафту цього регіону.

У північних районах України ментальні ознаки в ландшафтному облаштуванні сіл також мають свої особливості. Порівняно з іншими регіонами, огорожі та межі є більш відкритими. Оселі максимально наближені до природи, що виявляється в переважному використанні для озеленення місцевих видів рослин, серед яких, крім плодкових, найчастіше використовуються берези, тополі, ялини та сосни. Барвистість сільського ландшафту менш виражена через монохроматичність дерев'яних огорож та обмежене використання гарноквітучих та декоративно-листяних рослин.

На квітниках переважають однорічні квіти, але максимальна наближеність до природи з неповторною красою лісів, лук, берегів річок та озер, де переважає природна рослинність, надає сільським ландшафтам Полісся особливої неповторної краси. На жаль, характерною ознакою сучасних поліських сіл є наявність пустирів, занедбаність вулиць та громадських місць.

Ландшафтне облаштування сільських населених пунктів Центрального регіону України має найбільш виражені риси української ментальності, які досить виразно проявляються навіть під час забудови сучасних елітних селищ. Найбільш характерна ознака ландшафтного облаштування – огорожа, яка надійно відділяє приватне володіння і заодно свідчить про заможність (хазяйновитість) власника та закріплює наявні межі. Досить часто високі паркані закривають від стороннього ока не лише внутрішній мікрокосмос подвір'я, а й архітектурне оздоблення будинку. Зелені насадження сільських садиб складаються переважно з плодкових рослин: яблунь, груш, вишень, слив, абрикос, винограду та волоського горіха. З кущів найчастіше трапляються смородина, малина, калина, бузок та садовий жасмин. Насадження багатofункціональні, крім затишку і зовнішньої привабливості саду, їхня головна функція – давати плоди та ягоди і не біда, якщо значна частина з них так і не буде використана.

Українська ментальність проявляється і в тому, що формування ландшафтних композицій ніколи не завершується. Добудова, перебудова, пересаджування і перепланування – це скоріше правило, ніж виняток у ході ландшафтного облаштування. Дуже часто за красивою огорожею приватного володіння громадські території є нічийними і заростають бур'янами і самосівом дерев та кущів. Вулична територія, прилежна до сільської садиби, як правило, використовується для складування будівельних матеріалів або корму для худоби. Комплексне ландшафтне облаштування та планове озеленення вулиць та громадських місць має епізодичний характер і явно недостатнє.

Якщо дотепер в озелененні сільського двору, а нерідко й вулиць, переважали плодові рослини, що мали утилітарне призначення, та окремі декоративні кущі, то останніми роками сільські садиби, особливо "дачників", зазнають істотних змін ландшафтного облаштування. На заміну рослин утилітарного призначення висаджуються декоративні, серед яких переважають хвойні, вічнозелені, декоративно-листяні рослини. Нерідко для оздоблення території формують міксбортери, облаштовують бордюри, живоплоти, клумби, рабатки, створюють газони, розарії, рокарії, альпійські гірки, декоративні водойми. В асортименті рослин переважають інтродуковані декоративні рослини. Надається перевага яскравим, барвистим, колоритним пейзажним композиціям, у яких нерідко використовуються національні артефакти: вози, колеса, горщики, прядки, тини з верболозу тощо. Декоративні соняшники, мальви, нагідки, кущі калини підкреслюють національний колорит цих ландшафтів.

На Півдні України ландшафт степових сіл має більш упорядкований та уніфікований характер. Істотний вплив на формування ландшафту справляють суворі природно-кліматичні умови та обмеженість водних ресурсів. Проте орієнтація на створення мікрокосмосу за огорожею власного подвір'я характерна і для цього регіону. Для озеленення території садиби традиційно використовують плодові рослини, особливо кісточкові та виноград, горіх грецький, які мають насамперед утилітарне значення, а також багаторічні квітникові рослини, особливо ефемероїди, що завершують сезонний цикл розвитку до настання засухи. Деревні рослини, використовувані для озеленення, це – здебільшого інтродуценти: тополі: Болле, китайська, канадська; робінія псевдоакація, гледичія триколючкова, айлант високий, катальпи бігнонієподібна та величава, плоскогілочник східний, сосна кримська. Для багатьох місць як на території подвір'я, так і на вулицях характерні недовершеність – стан перманентного будівництва. Барвистість характерна для весни, в інші періоди переважає монохроматичність. Невеличкі квітники з однорічних квітів створюють господині багатьох дворів, але намагання на одній території виростити квіти, отримати урожай плодових дерев та вигодувати курчат і гусенят, зводить нанівець працю господині зі створення квітника.

На Сході України ландшафтне облаштування сіл залежить від традицій місцевого населення. У селах з багатовіковою історією й козацькими традиціями досить чітко проявляються ментальні особливості, характерні для Центральної України. Проте в цих регіонах добротна огорожа подвір'я – це скоріше данина моді останніх років, ніж традиція. В озелененні сільської са-

диби переважають плодові дерева та кущі. У левадах, на берегах річок досить часто біля сільських садиб зростають верби, тополі, берези, ясени, дуби, а також кущі калини та бузку.

За період радянської доби в Україні відбулася уніфікація ландшафтного облаштування сіл, особливо громадських та меморіальних місць. Це пов'язано з намаганням увічнити та закріпити у ландшафті символи нових ідеалів, знищуючи та стираючи з ландшафту сакральні місця. З розбудовою так званих зразкових селищ, спрощенням та уніфікацією асортименту декоративних рослин, що вирощувалися в розсадниках і використовувались для озеленення, створювалися рівні можливості для ландшафтного облаштування подвір'я більшості жителів села. Сільські парки та сквери, вуличне озеленення й озеленення шкіл, дошкільних закладів, лікарень не претендувало на вишуканість та унікальність і здійснювалося за спрощеною схемою з використанням наявного садивного матеріалу. Тому лише в окремих місцях, завдяки ентузіастам, було створено унікальні зразки озеленення центрів села, меморіальних місць та оригінальні сільські парки.

Висновки. Ментальні особливості українців справляють значний вплив на особливості ландшафтного облаштування сільських населених пунктів. Характерними рисами українського сільського ландшафту, який вирізняє його серед інших, є: 1) наявність огорож навколо присадибних ділянок, а часто і в середині сільського подвір'я; 2) переважання плодкових рослин в озелененні, які виконують не лише утилітарну, а й декоративну функцію; 3) багатофункціональність та ірраціоналізм використання присадибної ділянки; 4) недовершеність ландшафтних композицій, стан перманентного будівництва та удосконалення; 5) низький рівень естетичності, а іноді й запусненість вуличних та громадських територій, що розглядаються мешканцями як нічийні; 6) багатобарвність, складність та романтизм ландшафтних композицій, які переважно мають індивідуальний характер і далекі від досконалості.

Вивчення світового досвіду ландшафтного облаштування сільських населених пунктів і врахування національних традицій та особливостей, насамперед ментальних, ставить на повістку денну завдання раціонального планування ландшафту з урахуванням його функціональності, залучення професіоналів до вирішення цих питань, законодавче закріплення статусу громадських територій села та відповідних джерел фінансування для їх утримання. Необхідна постійна й наполеглива робота з метою пропаганди кращих зразків як світового, так і вітчизняного досвіду ландшафтного облаштування села та окремої присадибної ділянки.

Література

1. Гродзінський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія. У 2-х т. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2005, т.2. – С. 94-113.
2. Старовойт І.С. Західноєвропейська і українська ментальність. Компаративний аналіз. – Тернопіль: Діалог, 1995. – 183 с.
3. Крисаченко В.С. Екологічна культура: Теорія і практика. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.